

ÇOCUK HAKLARI KOMİTESİ
Elli ikinci oturum

ÇOCUKLARIN SİLAHLI ÇATIŞMALARA SOKULMASI İLE İLGİLİ ÇOCUK HAKLARI
SÖZLEŞMESİNE OPSİYONEL PROTOKOLÜN 8. MADDESİ UYARINCA TARAF
DEVLETLERCE İBRAZ EDİLEN RAPORLARIN ELE ALINMASI

Nihai gözlemler: TÜRKİYE

1. Komite; 14 Eylül 2009 tarihinde (bkz. CRC/C/SR.1427) düzenlenen 1427. toplantısında Türkiye'nin ilk raporunu (CRC/C/OPAC/TUR11) ele aldı ve 2 Ekim 2009 tarihinde düzenlenen 1453. toplantısında aşağıda belirtilen gözlemleri benimsedi.

Giriş

2. Komite; taraf devletin ilk raporunu ibraz etmesini memnuniyetle karşılar. Ayrıca Komite; Savunma Bakanlığını temsilcisini de içeren çoklu sektörel delegasyonu ile gerçekleşen görüşmeleri takdire şayan bulur ve soru listelerine verilen yazılı yanıtları da memnuniyetle karşılar (CRC/C/ AP AC/TUR/1/Add. 1).
3. Komite; söz konusu bu nihai gözlemlerin, taraf devletin ilk raporunun benimsenen 8 Haziran 2001 tarihli bir önceki gözlemlerle ve çocukların satılması, çocuk fuhuşu ve çocuk pornosu konusunda yapılan 2 Haziran 2006' tarihli Opsiyonel Protokol (CRC/C/OPSC/TUR/CO/1) kapsamında verilen ilk raporda benimsenen nihai gözlem ile bağlantılı olarak okunması gerektiğini taraf devlete hatırlatır.

I. Olumlu Açılar

4. Komite; taraf devletin Protokol'ün onaylanmasından sonra seferberlik halinde ve acil durumlarda bile askeri hizmet vermekle yükümlü olan kişilerin **yalnızca** 19 yaşından **itibaren** askere alınacağı yönündeki kararı olumlu değerlendirmektedir.

II. Genel Uygulama Kuralları

Çekince

5. Komite; taraf devletin, konvansiyon hakkındaki protokolün onaylanmasından sonra yapılan deklarasyonda yinelenen ve değinilen çekincelerinin kısıtlayıcı doğasından ve taraf devletin 2001 yılındaki ilk periyodik raporunun ele alınmasından bu yana kapsamın azaltılması veya sınırlandırılması ile ilgili herhangi bir gelişmenin sağlanamamış olmasından dolayı üzüntüsünü ifade eder.

6. Komite; taraf devletin; 25 Haziran 1993 tarihinde Dünya İnsan Hakları Konferansı'nda (A/CONF:157/23) benimsenen Viyana Beyannamesi ve Hareket Planına göre ilgili çekincesini geri çekme açısından yeniden gözden geçirmesine ilişkin önceden sunduğu tavsiyesini yineler.

Dağıtım ve Farkındalık

7. Komite; kamuoyunun protokole ilişkin farkındalığın düşük olmasından endişe duymaktadır.

8. Komite; Protokolün 6. Maddesinin 2. paragrafında belirtilen hususlar ışığında, taraf devletin; Protokol hükümlerini kamuoyuna ve çocuklara erişmesini sağlamasını tavsiye eder. Komite; taraf devletin, düşmanlık amaçlı kullanılmış olabilecek çocukların medyada olumsuz gösterilmesini önlemeye özel olarak dikkate etmesini önerir.

Eğitim

9. Komite; Protokol hükümleri ile ilgili eğitimin yeterli olamayacağından yola çıkarak silahlı kuvvetler ve polis mensuplarının çocuk hakları dahil olmak üzere insan hakları standartları konusunda eğitim almaları gerekliliğine dikkat çeker. Ayrıca, Komite; ilgili meslek kategorilerinde faaliyet gösteren kişilerin, özellikle de yargı ile işbirliği içerisinde olan kişilerin protokol hükümleri hakkında eğitim almamış olmasından dolayı endişe duyar.

10. Komite; taraf devletin, Protokolün hükümleri ile ilgili özel bir eğitimin sağlanması yoluyla silahlı kuvvetler mensuplarının insan haklarına ilişkin sahip oldukları eğitimleri daha da güçlendirmesini önermektedir. Ayrıca, Komite taraf devlete Protokol hükümlerin hususunda çocuklarla çalışan ilgili meslek guruplarına, özellikle de savcılara, avukatlara, hâkimlere, kolluk görevlilerine, sosyal hizmet çalışanlarına, medikal meslek mensuplarına, öğretmenlere, medya çalışanlarına, bölge ve belediye memurlarına yönelik farkındalığı artırıcı eğitim ve öğretim programları geliştirmesini tavsiye eder. Taraf devletin bir sonraki raporunda bu konuya ilişkin bilgilere yer vermesi arzu edilir.

Veriler

11. Komite; soru listelerine verilen yazılı yanıtlarda belirtilen istatistikleri dikkate aldı. Ancak, Komite; Devlet dışı silahlı gruplar tarafından saldm faaliyetleri için silah altına alınan veya bu amaçla kullanılan çocukların sayısı ile ilgili yetersiz bilgilerden dolayı üzüntüsünü ifade eder.

12. Komite; sebeplerinin kökenlerinin bulunması ve önleyici önlemlerin alınması amacıyla, taraf devletin; çatışmalarda kullanılmış ya da bunlara dahil edilmiş olabilecek kendi yargı alanındaki mevcut çocukların tamamının tanımlanması ve kaydedilmesi için merkezi bir veri toplama sistemi oluşturmasını önerir. Ayrıca, Komite; taraf devletin; söz konusu uygulamaların mağdurları olabilecek sığınma arayan ve iltica etmek isteyen çocuklara ilişkin veriler sağlamasını tavsiye eder.

III. Önlem

Barış eğitimi

13. Komite; insan hakları eğitiminin ve barış eğitiminin okul müfredatlarında yeteri kadar yer almadığına dikkat çeker.

14. Komite; taraf devletin insan hakları eğitimini güçlendirmesini ve özellikle de okullardaki öğrencilere barış eğitimi vermesini, söz konusu temaların öğretmenler tarafından çocukların eğitimine dâhil edilebilmelerini sağlamak için öğretmenlerin de bu konularda eğitilmesini tavsiye eder.

IV. Memnuiyet ve ilgili hususlar

Yasama

15. 18 yaş altındaki kişileri askere alınmaktan muaf tutan 1111 sayılı Askerlik Kanunundaki hükümlere dikkat çeken Komite; Ceza Hukukunun özellikle Protokol kapsamında bulunan suçları kapsayamadığından endişe duyar. Ayrıca, Komite, bölge dışı yargı yetkisine ilişkin hukukun Protokol hükümlerini kapsamamasından duyduğu üzüntüyü ifade eder.

16. Çocukların çatışmalara angaje edilmelerini ve kullanılmalarını önlemeye yönelik uluslararası önlemleri daha da güçlendirmek amacıyla Komite taraf devletin:

a.) Ceza Hukukunu revize ederek çocukların çatışmalara angaje edilmeleri ve kullanılmaları ile ilgili Opsiyonel Protokol hükümlerinin ihlallerinin doğuracağı suçları açıkça ifade eden bir hükmü dâhil etmesini ve bu kapsamda çatışmalara doğrudan katılımının tam olarak ne anlama geldiğini açıkça tanımlamasını;

b) Söz konusu suçların taraf devletin vatandaşı olan veya diğer bir şekilde bağlantısı bulunan bir şahıs tarafından veya şahsa karşı işlenmesi halinde bu suçlara yönelik bölge dışı yargı yetkisi oluşturmayı değerlendirmesini;

c) Tüm askeri kanunların, el kitaplarının ve diğer askeri direktiflerin Opsiyonel Protokol hükümleri ile uyumunu sağlamasını;

d) Acil durumlarda 15 yaş üzeri çocukların seferber edilebilmesini öngören 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununu fesih etmesini ısrarla tavsiye eder.

17. Ayrıca; Komite, taraf devletin uluslararası topluluklarca geniş çapta destek gören aşağıdaki uluslararası enstrümanları onaylamayı düşünmesini tavsiye eder:

a) Uluslararası Silahlı çatışma mağdurlarının korunmasına ilişkin 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek Protokol (Protokol), 1977;

b) Uluslararası Olmayan Silahlı çatışma mağdurlarının korunmasına ilişkin 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek Protokol (Protokol II), 1977;

c) Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü, 1998.

V. Koruma, Islah ve Topluma kazandırma

Terör olaylarındaki çocukların takibati

18. Komite; 2006 yılında Terörle Mücadele Kanununda (ATA) yapılan değişiklikler sonucu 15 yaşından büyük çocukların 'Özel Ağır Ceza Mahkemelerinde' yetişkin olarak takip edilmelerine olanak tanıyan hükmün oluşmasından dolayı olağanüstü endişe duyar. Taraf devletçe alınan bilgilere rağmen Komite, söz konusu yargılamanın çok geniş çapta çocuğa uygulandığını ifade eden raporların varlığından endişe duyar. Komite özellikle; Çocuk Hakları Sözleşmesinde belirtilenlerin aksine ömür boyu hapis cezası içeren müeyyidelerin uygulanabileceğinden ve ATA'nın gösterilere ve kamusal toplantılara katılım gerekçesine dayandırılarak uygulandığını gösteren raporların varlığından dolayı endişe duyar.

19. Komite, taraf devletin:

a) Çocukların 'Özel Ağır Ceza Mahkemelerinde' yetişkin gibi yargılanmalarını önleyecek şekilde Terörle Mücadele Kanununda değişikliğe gitmesini; çocuklara adli yargıda çocuk yargılama standartları güvencesinin verilmelisini ve asgari adil yargılama standartları ile uyumlu olarak davaların gecikmeye mahal vermeden ve tarafsız bir şekilde yürütülmesini sağlaması;

b) Terörle mücadelede insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunması ve iyileştirilmesine ilişkin Özel Raportör tavsiyeleri doğrultusunda, terör suçlarına yönelik tanımların uluslararası standart ve normlarla uyumlu olmasını sağlaması (Türkiye Misyonu, rapor A/HRC/4/26/Add. 2, para.90);

c) Çocukların sadece son çare olarak ve mümkün olan ek kısa süre için alıkonulmasını sağlamasını; kişinin yaşı hakkında tereddütlerin var olması halinde ergenlerin çocuk kabul edilmesini sağlaması;

d) Terör suçu itham edilen çocukların yaşlarına ve hassasiyetlerine uygun koşulların sağlandığı ortamlarda alıkonulmalarının teminat altına alınmasını sağlaması;

e) çocuğun nerede alıkonulduğunun ebeveynlerine veya yakın akrabalarına bildirilmesini iletişim kurmalarına izin verilmesini sağlaması;

f) Çocukların tamamına yeterli derecede özgür ve bağımsız yasal danışmanlık hizmeti sunulmasını sağlaması;

g) Çocuklara alıkonulmalarına ilişkin periyodik ve tarafsız bir şekilde yeniden inceleme imkânının teminat altına olmasını sağlaması;

h) Alıkonulan çocukların bağımsız şikâyet mekanizmalarına erişim imkânını sağlaması; Alıkonulan çocuklara uygulanan işkence, insanlık dışı hareket ve kötü muamele raporlarının tarafsız bir şekilde incelenmesini sağlaması;

i) Alıkonulan çocukların sosyal anlamda topluma yeniden kazandırılması amacıyla gerekli önlemlerin alınmasının yanı sıra çocuklara eğitim programları ve vakit geçirebilecekleri faaliyetler sunulmasını sağlaması;

j) Çocuk yargı sisteminde çalışan tüm kişilere; Konvansiyon, Opsiyonel Protokoller ve diğer ilgili uluslararası standartlar ile Komitenin çocuk yargısına ilişkin 10 numaralı yorumu hakkında eğitim verilmesini sağlaması tavsiye edilir. (CRC/C/GC/10,2007).

Fiziksel ve psikolojik topluma kazandırma desteği

20. Komite; çatışmalar için angaje edilmiş veya kullanılmış olabilecek göçmen ve mülteci çocukların tanımlanmasına yönelik önlemlerin ve söz konusu bu çocukların topluma yeniden kazandırılmaları ve ıslahlarına yönelik önlemlerinin yetersiz olmasından dolayı duyduğu üzüntüyü ifade eder.

21. Komite, taraf devleti; çatışmalarda kullanılmış olabilecek göçmen ve mülteci çocukların tanımlanmasında kullanılacak mekanizmalarını güçlendirmesi ve söz konusu bu çocukların ıslahı ve topluma yeniden kazandırılmaları için alınan tedbirleri artırması konusunda teşvik eder. İşbu önlemler; çocukların durumlarının dikkatli bir şekilde incelenmesini, sunulan yasal danışmanlık hizmetlerinin çocuklar için erişilebilir olmasının sağlanmasını ve Protokole göre çocukların fiziksel ve psikolojik olarak ıslahı ile sosyal entegrasyonu sağlamaları için kültürel anlamda çocuğa disiplinler arası hassas yardımın sunulmasını içerir. Ayrıca, taraf devlet; sınır makamlarında çocuk hakları konusunda eğitilmiş personel bulundurmalı, çocukların menfaatleri ve iade yasağı (non-refoulement) ilkeleri; yakalanan çocukların ülkelerine iade edilmesi konusuna yönelik karar sürecinde dikkate alınması gereken öncelikli durumlardır.

VI. Uluslararası Yardım ve İşbirliği

Uluslararası İşbirliği

22. Taraf devletin; Birleşmiş Milletler Barışı Koruma faaliyetlerine yaptığı aktif faaliyetlerini takdir eden Komite; taraf devleti, personelinin silahlı çatışmalara dâhil edilen çocukların haklarından tamamıyla haberdar olmasını ve askeri mensupların sorumluluklarının farkında olmasını sağlamaya devam etmeye davet eder.

23. Komite; taraf devletin, çocukların silahlı gruplar tarafından kullanıldığının ya da bu gruplara dahil edildiğinin anlaşıldığı durumlarda Çocuk ve Silahlı Çatışma Genel Sekreterliği BM Özel Temsilcisi ile işbirliği içerisine girmesini tavsiye eder.

VIII. Sözleşme Hükümlerine Riayet Etme ve Dağıtım

24. Komite; taraf devletin; Protokolün uygun bir şekilde ele alınması ve bununla ilgili harekete geçilmesi için su anki önerileri diğerlerinin yanı sıra Savunma Bakanlığına, Büyük Millet Meclisine ve Bakanlar Kuruluna ileterek, söz konusu önerilerin tam olarak uygulanmasını sağlamak üzere gerekli tüm adımları atmasını önerir.

25. Komite; Protokol hakkında tartışmaların yürütülmesini ve Protokol ile ilgili farkındalığın artırılmasını sağlamak, uygulamak ve denetlemek için, taraf devletin sunduğu ilk raporun ve Komite tarafından benimsenen nihai gözlemlerin geniş çapta kamuya ve özellikle de çocuklara duyurulmasını önerir.

VIII. Gelecek Rapor

26. Komite, madde 8. paragraf 2. hükümlerine uygun taraf devletin Çocuk Hakları Sözleşmesi sunacağı bir sonraki periyodik raporunda Opsiyonel Protokolün uygulanmasına ilişkin daha fazla bilgiye yer vermesini arzu eder.